

Aspecte din lupta populației bucureștene pentru desăvîrșirea statului național român (1900 — 1910)

Odată cu accentuarea crizei monarhiei habsburgice, din primii ani ai secolului al XX-lea, ce a luat în primul rînd forma unui avînt și a unei radicalizări a luptei de emancipare a naționalităților oprimăte¹, mișcare care căreia i se opuneau noi măsuri represive, luate în special de cercurile guvernante de la Budapesta, decideratul de unire a românilor de pe ambele părți ale Carpaților a dominat într-o măsură crescîndă mentalul societății românești. Era consecința firească a unui proces legic, cu adînci rădăcini istorice, ajuns la maturitate în condițiile dezvoltării economice, sociale și culturale a națiunii române în perioada de început a noului veac.

„Soarele nostru la București răsare”. Aceste cuvinte tipice mentalității dominante și înscrise drept motto de către Ion Slavici încă în anul 1884, pe frontispiciul primului număr al ziarului Tribuna de la Sibiu², deveniseră, în anii apariției „noului activism politic” și a întăririi curentului radical din cadrul Partidului Național Român, o adevărată lozincă a luptei de emancipare a românilor transilvăneni avînd drept obiectiv final realizarea unirii cu statul independent de peste munți. Pentru românii supuși coroanei bicefale, forța de atracție a României, cu capitala la București, devenise „inimaginabilă”, potrivit expresiei contelui Bethlen István din cunoscuta sa interpelare făcută la 10 aprilie 1907 în parlamentul de la Budapesta³.

Concomitent problema desăvîrșirii unității statale, a eliberării „fraților”, aflați sub stăpînire monarhiei habsburgice, a constituit un element pregnant al vieții politice din capitala României și a preocupării opiniei publice de pe întinsul întregii țări, în ciuda politicii externe oficiale a guvernanților de la București⁴.

¹ Vezi M. Constantinescu ș.a., *Cu privire la problema națională în Austro-Ungaria (1900—1918) în Destruerea monarhiei austro-ungare (1900—1918)* sub red. C. Dăicoviciu și M. Constantinescu, București, Edit. Academiei R.P.R., 1964, p. 92—136.

² Cf. Ștefan Păscu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, încununarea ideii a țării întregi și a luptelor de unitate a poporului român*, Cluj, 1960, p. 153.

³ „Pester Lloyd”, Abendblatt, nr. 82, 10 aprilie 1907.

⁴ În conjunctura internațională de la începutul secolului al XX-lea și sub influența unor factori de presiune internă și externă, guvernul român renunțase la 4/17 aprilie 1902 tratatul secret de alianță cu Austro-Ungaria; vezi în acest sens Ș. Rădulescu-Zoner, *România și Tripla Alianță la începutul secolului al XX-lea*, București, 1977, p. 19—35.

Un prim aspect al locului pe care îl ocupa în opinia publică bucureșteană problema unității naționale l-a constituit multitudinea și varietatea de manifestații legate de activitatea „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor”⁸ făcând ca atare obiectul unei continue preocupări a legației austro-ungare din capitala României⁹. De altfel Liga de la București ajunsese, cu un scop bine determinat, să-și coordoneze programul cu cel al Asteii de la Sibiu cât și cu punctele programatice ale Societății pentru cultura poporului român¹⁰. O confirmare a constituit-o, printre altele, amplasarea festivităților din amintitul oraș transilvănean, prilejuite de aniversarea în anul 1905 a unui mileniu și opt veacuri de la cucerirea Daciei de către romani¹¹. Este semnificativ faptul că, pe lângă nenumărații participanți din România și în primul rând din capitala țării¹², avuseseră intenția să plece la Sibiu și trei membri ai guvernului de la București, printre care și Take Ionescu, ceea ce produsese o vie agitație la Budapesta și mai multe intervenții ale diplomaților austro-ungari din România¹³.

Lupta de emancipare a românilor din cadrul monarhiei habsburgice a fost de asemenea sprijinită printr-o luare hotărâtă de atitudine a opiniei publice bucureștene față de actele administrative cu caracter discriminator și opresiv ale guvernanților de la Budapesta. Merită astfel de semnalat cu precădere manifestațiile de protest din primăvara anului 1903, marcate de o mare intrunire în sala Dacia, față de procesul intentat de autoritățile maghiare ziarului Tribuna. Nemulțumirea Vienei față de cele petrecute la București au fost cu atât mai mari cu cât, la intervențiile Austro-Ungariei, guvernul român răspunsese că nu poate lua măsuri împotriva opiniei publice¹⁴.

Cea mai impunătoare manifestație a maselor populare din București de-a lungul primului deceniu al secolului al XX-lea, considerată pe drept cuvânt de Constantin Bacalbașa, cronicarul Bucureștilor de altă dată, ca o prefață a măreției istorice de la 1918¹⁵, a fost primirea entuziastă făcută de cetățenii capitalei miilor de români de peste munți, veniți la expoziția jubilară din vara anului 1906, organizată în actualul Parc al Libertății din capitală. Făcându-se abstracție de intențiile organizatorilor expoziției, care au urmărit să marcheze cu fast 40 de ani de domnie a

⁸ Cu privire la activitatea acestora vezi V. Netea și C. Gh. Marinescu, *Liga culturală și unirea Transilvaniei cu România*, Iași, Edit. Junimea, 1978, p. 304—321.

⁹ Haus- und Staatsarchiv-Wien (în continuare H.H.S.W.), Ministerium des Aussen, Politisches Archiv, Fasc. XVIII/60, Liasse Rumänien IV, Irredentische rumänische Bewegung, 1900—1914 (la Magyar Országos Levéltár, microfilm W-106): în special rapoartele lui Pallavicini din 2 martie și 15 iunie 1900, 8 iunie și 10 decembrie 1901, 3, 6, 11 și 22 dec. 1903, 8 ian. și 6 ian. 1904.

¹⁰ Șt. Pascu, op. cit., p. 213.

¹¹ *Ibidem*, p. 290.

¹² Guvernul de la București aprobase participanților o reducere de 50% pe cale ferată; *Ibidem*, p. 218.

¹³ Tizza (18 aug. 1903) și Collemberg (19 aug. 1903) către Goluchowski, H.H.S.W., P.A. Fasc. XVIII/60, Liasse: Rumänien IV, Irredentistische rumänische Bewegung.

¹⁴ Biblioteca Academiei R. S. România, secția manuscrise, fond Corespondență diplomatică austriacă (în continuare C.D.A.), dosar XLVIII/1903, f. 52—53 și 240; Goluchowski către Pallavicini (8 martie 1903) și Pallavicini către Goluchowski (13 mart. 1903).

regelui Carol I și să ascundă cu grijă racilele existente ale societății românești, manifestațiile, prilejuite de prezența în capitală a unui număr impozant de intelectuali, țărani și muncitori români din provinciile subjugate, au constituit cea mai vie expresie a umanismului curent de opinie al populației bucureștene în favoarea desăvîrșirii viitoare a unității statale, atitudine cu totul contrară politicii externe de alianță cu puterile centrale, promovată de monarh.

Potrivit relatărilor din presa vremii, grupurile compacte de români din Transilvania, Banat și Bucovina au fost primite sărbătorește de către bucureșteni. Încă cu multe ore înainte de sosirea diferitelor trenuri, ce aduceau frații de peste Carpați, mulțimea invadea peronelele Gării de Nord și străzile înconjurătoare¹². În sunetele cutremurătorului *Deșteaptă-te române*, intonat de fanfare militare și în uralele mulțimii, cortegiile oaspeților erau primite cu flori și steaguri tricolore pe principalele artere ale capitalei¹³. „Toate plaiurile românești își trimis cîntăreții să vestească omenirea că nici războaiele, nici hotărîrile vitrege, nici răpîrile, nici asupririle n-au putut pune hotare între inimile românești¹⁴, se poate citi într-unul din comentariile la ordinea zilei ale ziarului *Adevărul*¹⁵.

Descrind primirea făcută de populația Bucureștilor celebrilor junți din împrejurimile Brașovului și a unui grup masiv de bînbăteni, ziarul *Universul* califica entuziasmul maselor populare drept un adevărat delir „ce smulse lacrimi din ochii tuturor¹⁶”. „Era o îmbrățișare generală între oameni care nu se văzuseră pînă atunci, dar care se lubeau fiind din aceeași tulpină, din același sînge, avînd aceleași aspirații, aceeași credință în viitor¹⁷, se poate citi în aceeași foaie. „Bine ați venit fraților din capitala românismului”, s-a adresat ajutorul de primar al capitalei membrilor corurilor sositе din Transilvania și Banat. „Să cîntați fraților, căci cîntecul voastre vor legăna visurile noastre, vor răcori sufletele noastre”, urase semnificativ reprezentantul primăriei Bucureștilor celor veniți de peste munți¹⁸. Descoperirea demonstranților în fața statuei lui Mihai Viteazul din piața Universității¹⁹ a fost de asemenea un gest cu adînc înțeles.

Serbările cu caracter folcloric de la Arenele Romane, numărîndu-se printre miile de participanți, Alexandru Vlașuță, George Coșbuc, Barbu Delavrancea, Titu Maiorescu, Spiru Haret, au marcat punctul culminant al manifestațiilor de solidaritate și unitate națională de la București din vara anului 1906²⁰.

Evenimentele mai sus amintite, urmărîte cu mare nervozitate de diplomația vieneză²¹, au provocat o mare îngrijorare în ceroul claselor do-

¹² *Bucureștii de ieri* datîi 1901-1910, vol. 3, București, 1939 p. 113.

¹³ „Universul”, XXIV, nr. 216 și 234, 8 și 27 aug. 1906.

¹⁴ *Ibidem*. De asemenea „Universul”, XXIV, nr. 235 28 aug. 1906.

¹⁵ „Adevărul”, XVIII, nr. 6112 26 aug. 1906.

¹⁶ „Universul”, XXIV, nr. 235, 28 aug. 1906.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ „Universul”, XXIV, nr. 238, 29 aug. 1906.

²⁰ Cf. corespondenței Pallavicini-Goluchowski, C.D.A. dosar XLIX/906.

minante ale Austro-Ungariei ce au luat forma unor atacuri la adresa atitudinii ministrului de externe al dublei monarhii, considerată drept nesatisfăcătoare și indulgentă față de cele petrecute în capitala României²¹. Dar curentul opiniei publice românești, îndreptat în direcția desăvârșirii statului național, avea caracterul unui flux continuu, însoțit în 1907 Anteproiectul guvernului Wakerle cu privire la modificarea sistemului electoral și noua lege a școlilor, votată de parlamentul de la Budapesta în anul 1907 la propunerea contelei Apponyi, măsuri cu caracter opresiv împotriva populației românești din Ungaria, urmate de politica agresivă a monarhiei habsburgice în contra Serbiei, de-a lungul cunoscutelor crize bosniace, au stat la baza unor noi demonstrații ale bucureștenilor în toamna anului 1908.

Solidarizându-se cu cauza poporului sîrb, ce nutrea același ideal al realizării unității statului ca și întreaga națiune română, participanții la două adunări populare, ținute din inițiativa *Ligii culturale* în sala Dacia din București, la 15/28 octombrie și 19 octombrie /1 noiembrie 1908, au cerut guvernului inaugurarea unei noi politici externe care să țină seama de „conștiința unității neamului”²². „Acum cînd monarhia vecină, odată cu incorporarea a două provincii străine vesește să ne înjosească din nou, noi a căror frați suferă jugul austro-ungar și gem în temnițele statului vecin, noi protestăm și voim să facem strigătele noastre să fie auzite și ascultate”, se poate citi în chemarea adresată bucureștenilor cu ocazia amintitelor întruniri²³. Pentru a preveni orice manifestație de violență a maselor în fața legației austro-ungare din cauza agitației în creștere a populației, autoritățile au fost nevoite să ia serioase măsuri polițienești. Cu ocazia celui de al doilea miting, potrivit relatărilor ziarului *Conservatorul*, „strada Vlonei (S.R.Z. : actuala stradă Onești) și localul legației²⁴ erau literalmente ocupate de trupe de infanterie în vreme ce o companie de vînători era adăpostită în curtea bisericii Crețulescu, iar jandarmii călări primiseră ordin să se adune pe strada și piața palatului regal”²⁵. Concomitent întreaga presă progresistă, de la cea cu orientare burghezo-democratică (*Adevărul* și *Dimineața*) la cea socialistă (*România Muncitoare*)²⁶ a atacat cu vehemență politica de opresiune a monarhiei habsburgice.

De deosebită însemnătate este și faptul că, spre deosebire de trecut, asemenea atacuri au putut fi auzite și în incinta Camerei Deputaților cu ocazia discuției la adresa de răspuns la mesajul tronului din toamna anului 1908. Din 18 participanți la dezbateri, 13 deputați au luat în discuție politica externă a guvernului român din care cînd s-au criticat cu vehemență monarhia habsburgică, iar patru s-au limitat a cere guvernului doar fermitate față de Austro-Ungaria în anevoioasele negocieri cu

²¹ Dezbaterile din parlamentul de la Budapesta și amintita interpretare a contelei Bethlen constituie cel mai elocvent exemplu.

²² „Voința Națională”, XXV, nr. 7002, 16/28 oct. 1908.

²³ *Ibidem*. Publicarea apelului și în oficioul guvernului este semnificativă.

²⁴ Actualul sediu al Academiei de științe sociale și politice din Republica Socialistă România.

²⁵ „Conservatorul”, VIII, nr. 529, 1 oct. 1908.

²⁶ Detalii la S. Rădulescu-Zoner, *Bucureștii, central luptei pentru desăvîrșirea statului național român unitar* (în manuscris la Muzeul de istorie a municipiului București).

privire la reinnoirea convenției comerciale româno-austro-ungare²⁷. „Toți vorbitorii se manifestă împotriva noastră”, raporta la 19 decembrie 1908 ministrul Austro-Ungariei la București superiorilor săi de la Viena²⁸. Doar patru membri ai Camerii Deputaților, printre care și Ion I. C. Brătianu, gerant de fapt al președintelui Consiliului de miniștri²⁹, nu au adus criticii monarhiei habsburgice și diplomației de la Ballplatz. Viitorul prim-ministru român făcuse în numele guvernului o declarație volt ambiguă³⁰, care să-i permită o anumită libertate de acțiune, fără a irita însă Viena și Berlinul cu care guvernanții de la București considerau că este încă necesar de a menține vechea alianță.

În ciuda succesului reputat pe plan european de puterile centrale în timpul crizei bosniace, un incontestabil factor conjunctural de presiune asupra diplomației românești, întreaga opinie publică din țară a continuat să se pronunțe pentru schimbarea politicii externe a României, manifestându-și totodată solidaritatea cu lupta de emancipare a românilor din cadrul monarhiei habsburgice și voința fermă de a realiza unitatea statului național român.

În acest context, lunile iunie-iulie ale anului 1910 au fost martorele unei noi agitații a populației bucureștene prilejuită de măsurile abuzive luate de guvernul Khuen-Héderváry de la Budapesta împotriva alegătorilor transilvăneni cu ocazia ultimului scrutin. Noi proteste s-au putut auzi cu această ocazie în capitala României, printre care și cuvântul scriitorului Barbu Delavrancea, la o mare întrunire în sala Docia (12 iunie 1910), manifestație populară ce a obligat autoritățile să ia ca și în trecut măsuri de protecție a legației austro-ungare³¹. S-au organizat colecte pentru ajutorarea familiilor de români transilvăneni uciși în timpul alegerilor³², iar presa, „fără deosebire de partid”, după cum se poate citi într-un raport diplomatic al prințului Schönburg, ministrul Austro-Ungariei la București³³, a desfășurat o întreagă campanie împotriva guvernanților de la Budapesta³⁴.

Toate acestea, cu atât mai mult cu cât evenimentele asemănătoare se desfășuraseră și în multe alte orașe ale țării, au determinat diplomația vieneză să intervină energic la București³⁵. Furtuna nu a putut fi potolită însă pentru multă vreme.

În anii ce au urmat, politica externă și-a schimbat, după cum se știe, cursul sub influența crescândă a opiniei publice. Documentele vremii sînt concludente și pentru această ultimă perioadă în stabilirea rolului pe care l-a avut populația Bucureștilor în lupta pentru desăvîrșirea unității statale a poporului român.

²⁷ Calculat după „Dezbaterile Adunării Deputaților” sesiunea 1908—1909, nr. 7—16.

²⁸ C.D.A., dosar LI/1908, f. 162.

²⁹ Vezi nota 27.

³⁰ „Dezbaterile Adunării Deputaților”, sesiunea 1908—1909, nr. 15, p. 142.

³¹ Schönburg către Aerenthal, 17 iunie 1910, C.D.A., dosar LIII/1910, f. 121—122.

³² Ibidem; de asemenea rapoartele din 10 și 23 iunie 1910.

³³ Schönburg către Aerenthal, 17 iunie 1910, loc. cit.

³⁴ Spre deosebire de presa burgheză (vezi în special „Adevărul”, „La Roumanie”, „L'Indépendance Roumaine”), ziarul socialist „România Muncitoare”, ridicîndu-se împotriva abuzurilor guvernului maghiar a criticat aspru și procedeele electorale ale guvernanților români.

³⁵ C.D.A., dosar LIII/1910, f. 186—187 și 274—275.

**Aspects de la lutte
de la population bucarestoise
pour l'achèvement de
l'Etat national roumain
(1900—1910).**

RÉSUMÉ

Au cours de la première décennie du XX-e siècle, la capitale de la Roumanie indépendante vers laquelle les Roumains des provinces soumises à la domination étrangère ont toujours tourné leurs regards a été, tout comme par le passé, le témoin d'une puissante manifestation de la population pour l'affirmation de l'unité nationale. Ces démonstrations ont été couronnées par l'enthousiaste accueil réservé par les habitants de la capitale aux milliers de Roumains de Transylvanie, de Banat et de Bucovine qui étaient venus visiter la ville pendant l'été de 1906; et de l'état d'effervescence engendrée à Bucarest par la crise bosniaque laquelle mit son empreinte aussi sur les débats parlementaires de la fin de l'année 1908.